

TRENDRAPPORT

RESILIENS

FRAMTAGEN AV DOCERE INTELLIGENCE
& SCIENCE PARK JÖNKÖPINGS LÄN | 2022

VAD HÅLLER DU I DIN HAND?

Klimatkrisen blir mer och mer akut. Den digitala utvecklingen drar fram snabbare än någonsin. Kompetensbristen är ett faktum i en mängd branscher - samtidigt som arbetstagare ställer högre krav på framtida arbetsgivare.

Men med stora utmaningar kommer ännu större möjligheter. Och i en tid där spelplanen hela tiden utvecklas, är förmågan att kunna hantera, förutse och agera efter förändringar i omvärlden en nyckelfråga för alla organisationer. Nationellt, så väl som i den lilla kommunen i Jönköpings län.

Därför har vi samlat några av Sveriges kunnigaste aktörer och trendspanare inom fem områden. Områden som det företagsfrämjande

systemet i Jönköpings län tillsammans identifierat som extra viktiga för framtidens lokala företag:

- Kompetens och mötesplatser
- Morgondagens kund
- Grön omställning
- Digital transformation
- Resiliens

Den här trendrapporten är den fjärde delen i en serie om fem. Rapporten är skriven av Docere Intelligence. Här får du en överblick över sju trender som alla spelar nyckelroller i näringslivets förmåga att stå starka och utvecklas i tider av förändring, nu och i framtiden.

Rapporten är framtagen inom ramen för projektet Preview, som drivs av Science Park Jönköpings län och finansieras av Region Jönköpings län och Europeiska regionala utvecklingsfonden.

Spanarna har ordet

Begreppet resiliens har olika betydelser beroende på i vilket sammanhang det används. Det förekommer inom olika kontexter – till exempel på individ-, system-, samhälls- och organisationsnivå. Genomgående, och oavsett kategori eller nivå, så är dock resiliens en beskrivning av förmågan att på ett eller annat sätt stå emot och klara av en förändring, samt återhämta sig och vidareutvecklas.

I spåret av krig, pandemi och energibrist ser vi ett ökat fokus hos både konsumenter och företag att förbereda sig för framtida kriser. Efterfrågan ökar på tjänster och produkter som gör oss mindre sårbara och förbättrar möjligheten att klara av framtida kriser på ett bättre sätt. Det gäller inte bara framtida pandemier, utan även kriser av andra slag - till exempel bränder, översvämningar och vattenbrist.

Vi har identifierat sju olika områden som företag och organisationer i Jönköpingsregionen behöver ha extra koll på för att förstå sin egen sårbarhet och kunna förbereda sig på bästa sätt. Dessa sju områden är:

- Teknik
- Hälsa
- Klimat
- Energi
- Geopolitik
- Ekonomi
- Infrastruktur

I denna rapport beskrivs de olika områdena och vilka konsekvenser som företag och organisationer kan förvänta sig av framtida förändringar.

Rapporten är tänkt att fungera som underlag för ditt fortsatta arbete med att stå bättre rustade för en osäker framtid. Vi kan här varmt rekommendera att du till exempel arbetar med scenarier. När osäkerheterna är många är det bra att förbereda sig – inte bara för en framtid, utan flera olika alternativa utvecklingar.

Vår förhoppning är att dessa insikter leder till ökade möjligheter att stärka er motståndskraft.

***/Bobo af Ekenstam
& Jörgen Ramnelöv,
Docere Intelligence AB***

INNEHÅLL

Trend 1: Teknik	s.5
Trend 2: Hälsa	s.8
Trend 3: Klimat	s.12
Trend 4: Geopolitik	s.15
Trend 5: Ekonomi	s.18
Trend 6: Infrastruktur	s.21
Trend 7: Energi	s.24
Tack	s.27

1. Teknik

BAKGRUND:

Vi är alla mer beroende av (digital) teknik än någonsin. I samband med industrialismens nedgång började digitaliseringen snabbt förändra världen och är nu en av de stora megatrenderna. Allt som går att digitalisera har eller kommer att digitaliseras. Inom område efter område ser vi hur allt mer förvandlas till ettor och nollor. Allt vi gör kan nu digitaliseras. Äta, shoppa, sova, träna, jobba, fritid - allt kan registreras, mätas, lagras och analyseras i digital form. Utvecklingen med smartare mobiltelefoner har starkt bidragit till att göra vår tillvaro mer digital.

Även om teknikutvecklingen inneburit många fördelar och bidragit till effektivisering så är den inte utan risker. Företag och myndigheter lagrar stora mängder data på datorer och sänder den över öppna nätverk till andra datorer. Många system är sammankopplade och allt eftersom digitaliseringen fortsätter kommer fler och fler system att kopplas ihop. Det skapar en sårbarhet som kan utnyttjas för att skada individer, företag och samhälle.

I digitaliseringens fotspår genereras enorma mängder data. Till exempel uppskattas att de senaste åren har mänskligheten genererat mer data än under hela vår tidigare historia. Och takten fortsätter öka. Denna information i sig är kanske inte intressant, men med allt mer sofistikerade analysverktyg kan vi nu utvinna ny kunskap ur denna data. Kunskap som sedan kan användas för att skräddarsy vår upplevelse och ge oss råd om hur vi ska agera. Det skapar dock utmaningar och sårbarhet när det gäller integriteten i samhället.

Teknikutveckling innebär även att arbetsmarknaden förändras. Här pågår en tilltagande automatisering. Dagens dator- och robotsystem är på väg att bli så intelligenta och effektiva att de i allt större utsträckning kommer att kunna ersätta mänsklig arbetskraft. Denna utveckling kommer att medföra stora omvälvningar av den svenska arbetsmarknaden. Den ökande automatiseringen förväntas leda till att vissa yrkesgrupper helt tas över av datoriserad arbetskraft. Det leder även till ett växande behov av kompetensutveckling. Värt att notera är att den ökade automatiseringen inte bara berör industrin, utan i lika hög grad kommer att påverka de administrativa arbetsuppgifterna.

Ökat teknikberoende.

Den kanske största utmaningen med ett teknikberoende samhälle är dess sårbarhet med påföljande risk för olika typer av störningar på viktiga funktioner. Här finns risk att företag och organisationer skapar alltför komplexa strukturer med omfattande it-system vilket i sin tur kan leda till att de blir svåröverskådliga och att det därmed uppstår säkerhetsluckor. Vilket skapar en ökad sårbarhet. Inte minst den ökade användningen av molntjänster bidrar till en ökad riskexponering.

Dessa störningar kan få mycket allvarliga konsekvenser. Allt ifrån att enskilda företag drabbas och inte kan fortsätta sin verksamhet till att stora delar av samhället slutar att fungera – till exempel vid omfattande störningar i elförsörjningen på grund av hackerattacker eller att kritiska system på sjukhus tas som gisslan.

I och med sin kritiska betydelse för samhället så har de digitala systemen allt tydligare blivit en del av det geopolitiska spelet. Något vi inte minst sett i kriget mellan Ryssland och Ukraina där båda sidor försökt störa motståndaren genom olika typer av attacker mot exempelvis system som hanterar elförsörjningen. Det gäller dock inte bara konflikter av den digniteten, utan risken för attacker av olika slag kommer att öka, både från statligt understödda grupper och från mer autonoma grupper med ekonomiska motiv som största drivkraft.

Vi ser även ökade risker i framtiden för sårbarhet i den fysiska infrastrukturen, som även det är en viktig del av våra it-system och en förutsättning för att de ska fungera. Det kan gälla basstationer, elnät och fibernät. Infrastruktur som är väsentlig för att det mesta i vårt samhälle ska fungera och som därmed kan bli måltavla för sabotage eller utsättas för påfrestningar som en följd av extremväder.

Vi står också inför en fortsatt utmaning när det gäller teknikberoendet och dess påverkan på den

enskilda individen. Undersökningar har till exempel visat att det råder stor osäkerhet hos många konsumenter kring frågor om säkerhet och integritet. Ett sådant exempel är den kraftigt ökande mängden av data som samlas in. Datan som kan användas för att öka förståelsen för kunderna och förbättra tjänster, men också för andra ändamål - som att påverka politiskt. Detta uppmärksammades bland annat i [Facebook/Cambridge Analytica](#)-skandalen. Faktum är att ett flertal undersökningar visar att det konsumenten oroar sig mest för när det gäller den ökade digitaliseringen, är hur informationen de delar med sig av hanteras.

Det krävs att dagens och morgondagens företag hanterar insamlad data på ett förtroendeingivande sätt för att konsumenter ska uppleva de positiva effekterna av utnyttjandet av informationen om dem själva. Här finns en ökad risk för framtida förtroendekriser.

EXEMPEL PÅ TRENDEN

Var femte företag i Sverige har drabbats av dataintrång. Trots det oroas bara var tredje småföretagare för att bli utsatta och investerar således minst i säkerhet. Det visar [TDI, Telias digitala index 2022](#).

Sommaren 2021 drabbades [Coop](#) hårt när en hackergrupp, [REvil](#), lamslog hela verksamheten och 700 butiker fick stänga under nästan en vecka. Attacken skedde genom att hackarna tog sig in via den amerikanska leverantören av företagets kassasystem, [Kaseya](#). Coop var inte det enda drabbade företaget utan totalt berördes över 1 000 företag.

IT-säkerhetsföretaget [Barracuda Networks](#) har kartlagt hur olika sektorer drabbats av ransomware-attacker under de senaste 12 månaderna. Här utmärker sig fem sektorer som särskilt ansatta. Värst drabbade är verksamheter inom utbildning (15 procent), följt av kommuner (12 procent), hälso- och sjukvård (12 procent), infrastruktur (8 procent) och finanssektorn (6 procent).

För att försöka förbättra förutsättningarna har [Region Jämtland Härjedalen](#) tillsammans med tolv it-bolag verksamma i regionen startat organisationen [Northern Tech Republic](#). Syftet är att förbättra förutsättningarna för it-bolag i regionen och att locka fler människor till branschen.

KONSEKVENSER

- Ökat kompetensbehov inom teknikområdet. Techsektorn har länge saknat arbetskraft och behovet av kompetens kommer att vara fortsatt stort. Enligt [IT&Telekomföretagens](#) rapport "IT-kompetensbristen" kommer branschen att ha ett förväntat underskott på 70 000 personer år 2024 om inte åtgärder vidtas.
- De digitala utmaningarna med hackerattacker och andra former av dataintrång gör det nödvändigt för alla företag - stora som små - att ha en förståelse för sin egen digitala sårbarhet.
- Det digitala landskapet förändras ständigt. Alla måste hänga med i teknikutvecklingen. Tänkvärt är också att vi antagligen bara är i början av den digitala utvecklingen. Nya fenomen som metaverse, web 3.0 och kryptoteknik kommer att göra det digitala landskapet än mer komplext.

NÄSTA STEG

- Se över hur det egna kompetensbehovet ser ut och hur ni säkerställer kompetensutvecklingen för att hantera de digitala utmaningarna framöver.
- Genomför en kartläggning av er egen sårbarhet och vilka konsekvenser en störning skulle innebära för verksamheten.
- Säkerställ att ni följer med i utvecklingen och vilka säkerhetshot som kan komma att uppträda framöver.

Tips på källor där du kan följa utvecklingen:

[>> Gartner Group - Technology adoption roadmap for midsize enterprises](#)

[>> Techcrunch](#)

[>> Svenskarna och Internet](#)

2. Hälsa

BAKGRUND:

Samhället står inför en rad olika hälsoutmaningar som behöver hanteras. Vi ser att samhällets aktörer, företag och enskilda individer behöver förbereda sig för att stå bättre rustade inför olika hälsoutmaningar. Att tillhandahålla en bra och adekvat hälso- och sjukvård är kanske en av samhällets (och företagens) största utmaningar. För företag är en frisk och välmående personal en förutsättning för en fungerande verksamhet. Det är därför naturligt att allt större uppmärksamhet ägnas åt människors hälsa.

Att vara frisk och att ta hand om sin hälsa är ingen självklarhet. Tvärtom ser vi en ökad hälsopolarisering som varit på gång under ganska lång tid: en grupp blir allt mer intresserad av sin hälsa och försöker att äta och träna rätt, medan en annan rör sig i motsatt riktning. Denna utveckling har förstärkts under det senaste årets pandemirestriktioner med begränsningar i vad vi får göra, inställda idrottsaktiviteter med mera. Polariseringen ser ut att tillta.

Ett växande problemområde är en ökad psykisk ohälsa i samhället. Den negativa utvecklingen har pågått under en längre tid och flera undersökningar visar att pandemin har haft en negativ effekt på

vårt mentala välbefinnande och spätt på utvecklingen.

Samhället står även inför en större demografiska förändring där en allt större andel av befolkning kommer att vara äldre vilket kommer att skapa nya utmaningar. Antalet personer över 55 år i Sverige är nu uppe i runt tre miljoner och ökar snabbt. Enligt Statistiska Centralbyråns (SCB) prognoser kommer nära 25 procent av invånarna i Sverige att vara över 65 år om 30 år. På längre sikt kommer detta att skapa olika typer av utmaningar för både sjukvården och för näringslivet, där behovet av kompetens som ska ersättas kommer att eskalera.

Om 30 år kommer nära

25%

av invånarna i Sverige att vara över 65 år.

>> Källa: Statistiska Centralbyråns (SCB)

Hälsoutmaningen.

De beskrivna hälsoutmaningarna riskerar att medföra en rad olika negativa effekter och utmaningar för företag och samhälle. Övergripande ser vi både en ökad risk för en ansträngd hälso- och sjukvård och att hälsoutmaningarna får negativa ekonomiska konsekvenser för samhället i stort men också för enskilda företag. Detta är något som alla måste skapa en förberedelse för.

Frågan om statusen för svensk hälsosjukvård har hamnat i extra stort fokus de senaste åren genom den pandemi som startade 2019/2020. Innan coronapandemin bröt ut var det relativt få som tog risken för ett större pandemiutbrott på allvar. Många experter inom global hälsa anser dock att viktiga beredskapsåtgärder och investeringar saknas såväl på nationell som internationell nivå för att minska risken för en ny global pandemi. Dessutom är den

pågående pandemin långt ifrån över och påverkar fortfarande vårt samhälle.

Vi ser också att frågan om psykisk ohälsa kommer att bli allt mer aktuell. Det gäller inte minst i näringslivet som hittills har det varit något av en vit fläck. Medan allt fler kändisar, både artister och idrottare, öppet börjat prata om sina utmaningar med att hantera press och stress så är det fortfarande få inom näringslivet som verkar villiga att dela med sig av sina utmaningar med att hantera de påfrestningar som arbetet medför. Detta är något som troligtvis kommer att förändras.

Den åldrande befolkningen kommer också att påverka både arbetslivet och samhällsekonomin. Att den kommer att öka efterfrågan på sjukvård är uppenbart. Andra utmaningar kommer till exempel att vara frågan om pensionsålder. För företag kommer det innebära att man riskerar att hamna

i en situation med kompetensbrist och generellt svårt att rekrytera – inte minst inom industrin. Det kan bli extra problematiskt i mindre företag som är beroende av enskilda nyckelpersoner, eller där man får nya utmaningar exempelvis i samband med generationsskiftet. För samhället innebär det framtida utmaningar genom att den så kallade försörjningskvoten (hur många som arbetar i förhållande till de som ska försörjas) kommer att öka i hela landet,.

Generellt kan vi se att frågan om arbetsgivarens framtida roll när det gäller hälsovården kommer att bli allt viktigare. Är det bara samhällets ansvar? Eller måste man som arbetsgivare ta ett större ansvar för att säkerställa sina anställdas välbefinnande?

EXEMPEL PÅ TRENDEN

ManpowerGroups kompetensbristundersökning Talent Shortage visar att mer än tre av fyra svenska arbetsgivare, 77 procent, säger att de upplever att det är svårt att hitta personer med rätt kompetenser till verksamheten.

Enligt Folkhälsomyndigheten skiljer sig förutsättningarna för en god hälsa åt mellan olika grupper. Fortsatt finns stora skillnader i de livsvillkor som formar förutsättningarna, bland både vuxna och barn, vilket innebär en risk för stora hälsoskillnader även i framtiden.

Den förväntade medellivslängden är något högre i Jönköpings län än i riket för både kvinnor och män. Förväntad medellivslängd har ökat bland både män och kvinnor i länet de senaste tio åren. Bland kvinnorna har den ökat från 84 år till 85 år mellan 2007 och 2020. Motsvarande siffror för männen är från 79 år till 81 år.

KONSEKVENSER

Vad blir konsekvenserna för företag när stora grupper går i pension? En uppenbar utmaning blir förmågan att rekrytera ny kompetens - något som alla företag behöver ha en plan för.

Ökade hälsoutmaningar i samhället ökar risken för att allt fler blir sjukskrivna. Dagens och framtidens företag behöver ta ett större ansvar för sin personals hälsa. Det kan gälla allt från arbetsmiljö till friskvård.

Corona-pandemin gjorde oss medvetna om att sådana händelser inte bara tillhör historien. Det väntar fler pandemier i framtiden. Viktigt för företag är att skapa en förberedelse inför nästa pandemi eller andra stora hälsoutmaningar.

NÄSTA STEG

- Skapa en bild av hur åldersstrukturen ser ut i er organisation och se till att i god tid planera för ny kompetens som behöver komma in.
- Att säkerställa sin personals hälsa kommer bli allt viktigare. Tänk igenom hur ni i ert företag kan ge support för hur ni får er personal att må bra.
- Förbered er för en situation där en stor del av personalen inte kan vara i tjänst på grund av någon just nu okänd orsak - till exempel en ny pandemi.

3. Klimat

BAKGRUND:

Sedan början av 2000-talet är global uppvärmning till följd av koldioxidutsläpp ett känt hot mot vårt liv på jorden. I de framtidsbilder som målas upp, som följer av den globala uppvärmningen, visualiseras ett antal oönskade effekter. Det kan till exempel vara arter som försvinner, risk för översvämningar och vattenbrist, förhöjda havsnivåer samt ökad risk för extrema väderförhållanden.

Hotet från dessa klimatförändringar skapar redan många effekter på medborgare och samhälle i form av värderingsförändringar, beteendeförändringar, politiska och ekonomiska förändringar. Hotet handlar inte bara om den globala uppvärmningen och dess effekter på jorden, utan om hotet av klimatförändringar och de konsekvenser det leder till. Oron över planetens välmående och framtid är faktorer som kommer att leda till en rad omvälvande förändringar i världen.

Det råder stark konsensus om att vi - konsumenter, företag och nationer - måste agera. Sverige som land har satt upp ambitiösa och långsiktiga klimatmål. Senast år 2045 ska Sveriges nettoutsläpp av koldioxid vara noll och därefter ska Sverige vara klimatpositivt. Att Sverige har ambitiösa nationella klimatmål är bra och något som bland annat Svenskt Näringsliv står helt bakom. Därtill ska EU vara klimatneutralt senast år 2050. Fokus ligger nu på att enas om vilka åtgärder som ska genomföras för att uppnå dessa mål. Vi ser dock en växande utmaning

i att genomföra omställningen då priset för de nödvändiga förändringarna blir alltmer uppenbart.

En rad olika undersökningar från det senaste året antyder att det finns en ambivalens bland konsumenterna när det kommer till klimatomställningen. Å ena sidan är majoriteten på det klara med att en omställning krävs och med det uppoffringar, men å andra sidan ser vi ett motstånd när politiker faktiskt föreslår åtgärder för att försöka skapa en förändring. En målkonflikt som vi kommer att få se mer av när det kommer att bli alltmer uppenbart att klimatomställningen kräver förändringar i människors livsstil.

Klimatförändring.

Hur ser då effekterna av klimatförändringarna ut? Vilken påverkan kommer de att ha på dig som företagare och på vårt samhälle? Uppenbart är att vi kommer att se ökade krav på att vi både förebygger och anpassar oss till dessa förändringar på olika sätt. Kraven på att hantera dess konsekvenserna kommer också att öka.

Klimatexperter är överens om att vi kommer att se fortsatt stigande medeltemperaturer. Risken ökar för problem som tidigare varit sällsynta i Sverige – till exempel översvämningar, orkaner, värmeböljor och torka. Händelser som i sin tur ökar riskerna för problem med exempelvis grundvattnet och för skogsbränder - extrema händelser som påverkar oss både som individer och företag.

Som enskilt företag eller organisation kommer det därför att bli allt viktigare att förstå sin egen sårbarhet utifrån detta. Att göra sårbarhetsanalyser för att skapa insikt om hur ovan beskrivna händelser skulle påverka den egna verksamheten. Kommer mina fastigheter att påverkas? Kommer det att påverka min tillgång på råvaror? Kommer viktig infrastruktur att kunna påverkas? Detta är bara några exempel. En globaliserad värld gör att vi här i Sverige också indirekt påverkas av de klimatförändringar som sker på andra håll i världen.

Utmaningarna inom klimatförändringar innebär inte bara ett behov av att hantera olika katastrofer. Här finns också stor potential för företag som erbjuder lösningar på dessa utmaningar. Vi ser redan idag ett kraftigt ökat behov inom miljöteknik-sektorn. Det kan gälla allt ifrån solceller till lösningar för hur vi effektivare använder energi. Redan idag finns

hundratals svenska företag som på olika sätt arbetar med lösningar för ett bättre klimat. De kommer att få många fler efterföljare.

Många företag och organisationer arbetar idag aktivt med sin klimatpåverkan, det vill säga att minska utsläppen av växthusgaser. Men det blir också allt viktigare att samtidigt se till att anpassa sin verksamhet till ett förändrat klimat - att rusta för de nya utmaningar som en klimatförändring kan medföra. Klimatanpassning kommer att bli allt viktigare för att öka både företagens och samhällets resiliens. Den generella bilden är att här finns mycket mer att göra.

EXEMPEL PÅ TRENDEN

Svenskarna är oroliga för klimatförändringar. Trots det är viljan att göra större förändringar i den egna livsstilen låg. De åtgärder som svenskarna gör redan idag för att minska sin klimatpåverkan är att sortera avfall (80%), minska matsvinnet (77%) och att köpa färre kläder än tidigare (56%). Det är dock väldigt få svenskar som är villiga att minska sin köttkonsumtion (37%), flyga mindre (36%) eller i allmänhet minska sin konsumtion för klimatets skull (44%). Det visar **Orklas Hållbarhetsbarometer 2022**.

Lastbilstillverkaren **Scania** tar till långtgående åtgärder för att minska koldioxidutsläppen i sin försörjningskedja till 2030. Tillsammans med Scantias leverantörer har man tagit fram en strategi för att eliminera de största koldioxidutsläppskällorna från de vanligaste produktionsmaterialen och batterierna. Målet 2030 är 100 procent gröna batterier, 100 procent grönt stål, 100 procent grönt aluminium och 100 procent grönt gjutjärn i sin produktion.

KONSEKVENSER

Det kommer att ställas allt högre krav på klimatanpassning i näringslivet. Både från konsumenter som föredrar företag som tar ett klimatansvar och från ny lagstiftning som tvingar företag till förändring.

Även här är det nödvändigt för alla företag att ha en förståelse för sin egen sårbarhet. Det kan gälla både direkta effekter från extremväder, till indirekta effekter från andra delar i världen som påverkar till exempel leveranskedjor.

Det behöver finnas en medvetenhet om de indirekta effekterna av klimatförändringar i andra delar av världen. Förändringar som kan leda till brist på råvaror, brist på matvaror och klimatflyktingar.

Det är viktigt att vara observant på värderingar bland företagets personal och för att attrahera arbetskraft. Inte minst gäller det yngre medarbetare. Undersökningar visar att den gruppen anser att ett företags klimatarbete väger tungt vid val av arbetsgivare.

NÄSTA STEG

- Säkerställ att ni håller er á jour med kommande lagstiftning och nya krav i god tid så att ni inte blir överraskade av oväntade krav och förväntningar. Utvecklingen kan följas här: [>> Klimatpolitiska rådet](#)
- Gör en genomgång av hur er egen sårbarhet kring effekter i spåren av klimatförändringar ser ut. Undersök om det är några åtgärder ni behöver vidta redan nu.
- Gör en analys av hur ert eget företag uppfattas när det gäller hur ni hanterar klimatfrågan. Undvik greenwashing. Detta är viktigt inte minst vid rekrytering av ny personal.

4. Geopolitik

BAKGRUND:

Geopolitiska spänningar finns alltid och har alltid funnits. Men på senare år har de intensifierats för att nu nå en nivå som sannolikt innebär större risker än tidigare.

Geopolitik är enligt Nationalencyklopedin: "Benämning på studier om staters agerande utifrån geografiska förhållanden". Geopolitisk risk är alltså risker som staters olika agerande medför. Det kan innebära många olika saker och typerna av agerande kan vara vitt skilda. Historiskt kan vi se tillbaka på situationer som Kubakrisen, Vietnamkriget och det så kallade Kalla kriget mellan, något förenklat, Warszawapakten och NATO.

Insikten om betydelsen av geopolitiska spänningar har ökat hos företag och allt fler intresserar sig därför för ämnet. Konsekvenserna av den här typen av konflikter kan vara omfattande för såväl individer som kommuner,

organisationer, näringsliv och hela Sverige. Att ha insikter och kompetens att överblicka och förstå geopolitiska risker är därför av stor betydelse.

Under och efter coronapandemin har de geopolitiska spänningarna ökat ytterligare. Vi ser en tendens att länder bryr sig mer om sig själva och att man bryr sig mer om inrikespolitiska överväganden. Det finns en risk för en utveckling där vi kommer att få se mer nationalistiskt agerande snarare än att länder arbetar för en fredlig samexistens. Som en yttersta konsekvens kan man ställa sig frågan om globaliseringen är på väg att stagnera och ersättas med en högre grad av nationalism. Konsekvenserna av det skulle kunna bli omfattande och medföra negativa effekter på företag och samhälle.

Ökade geopolitiska spänningar.

Det vi upplever just nu är en eskalering av såväl antalet geopolitiska spänningar som allvaret i dem. Vi har en eskalerande spänning mellan USA och Kina och det är många olika faktorer som bidrar till den ökande spänningen. Övergripande handlar det om någon sorts kamp om ledarskapet i världsekonomin. Det handlar också om att Kina har fått kritik för övertagandet av Hong Kong, behandlingen av Uigurer i Xinjiangprovinsen, hur Kina sköter mänskliga rättigheter - och flera andra frågor utöver dessa. Kinas syn på Taiwan har också länge varit en viktig fråga för USA. Sannolikt handlar den frågan mycket om att Taiwan står för en stor del av halvledartillverkningen i världen. Halvledare är en kritisk komponent för många stora branscher i världen.

Rysslands invasion av Ukraina har sedan februari 2022 skakat om världen och gjort Ryssland till en "state non grata" med tuffa sanktioner som följd. Sammanhållningen i EU har hittills varit god men sätts under stor press i rådande situation. Kriget har hittills drivit upp priset på råvaror som olja och gas, men även många andra varor har ökat i pris som följd av kriget. Sannolikt är Rysslands krig mot Ukraina en starkt bidragande orsak till den skenande inflation som råder under 2022.

Sveriges ansökan om medlemskap i NATO är ett ställningstagande som kan få konsekvenser som just nu är svåra att överblicka - men som definitivt får geopolitiska konsekvenser. Även om vi får ett starkare försvar så är det ett stort steg att överge den svenska neutralitetspolitiken. En aspekt är förhållandet till Turkiet. Turkiets politik och inriktning är komplicerad med till exempel deras relation till Ryssland. Dessa problem hamnar

närmare Sverige nu när vi sannolikt kommer att tillhöra samma försvarsallians.

Hotet från terrorism finns kvar och kan öka i spåren av att länder skickar vapen till Ukraina som så småningom kan leta sig ut till fel händer. Terrorism och möjligheten att genomföra terroristaktioner bygger historiskt i viss utsträckning på att det varit geopolitiska konflikter och grupper har blivit förtryckta men också kunnat utrusta sig med vapen av olika slag. Dessutom finns det tecken på att IS kan vakna till liv nu när USA lämnat Afghanistan.

Det vi ser utveckla sig är helt enkelt en ökad risk för geopolitiska spänningar och att effekterna av dessa blir allvarigare än vanligt. Näringslivet behöver förstå dessa risker och ha strategier för hur man hanterar sådant som drabbar Sverige och svenska företag.

EXEMPEL PÅ TRENDEN

Utöver de exempel som beskrivs här finns ytterligare geopolitiska spänningar som kan ha betydelse för näringslivet på sikt:

- Den afrikanska kontinenten har många olika konflikter; till exempel i Kongo-Kinshasa, Nigeria, Sydsudan, Somalia, Eritrea, Etiopien och Mali.
- Jemen med dess interna konflikter och som andra blandar sig i, exempelvis Saudiarabien.
- Spänningarna i Syrien finns fortfarande kvar och i botten finner man konflikten mellan Ryssland och USA.
- Situationen i Afghanistan är också en yta för geopolitiska konflikter sedan USA och NATO drog tillbaka sina styrkor 2021.

KONSEKVENSER

Det finns ett hot kring cyberattacker som riskerar att öka mycket i såväl antal som styrka. Som företagare gäller det att vara skyddad med gedigna säkerhetssystem.

Flyktingvågor är en vanlig konsekvens som såväl samhälle som näringsliv behöver vara förberedda på. Flyktingkriser har potential att överskugga andra frågor.

I kölvattnet av ökade geopolitiska spänningar kan handelshinder och andra protektionistiska åtgärder uppstå och få påtagliga konsekvenser för företag som är export- och importberoende.

Icke, eller dåligt fungerande leveranskedjor är något som kan påverka företag oberoende om man driver internationella affärer. Detta kan även indirekt drabba företag genom att svenska leverantörer inte får delar som behövs för att leverera.

Prisökningar kan bli konsekvenser när leveranskedjor inte fungerar alternativt att politiska åtgärder såsom sanktioner i olika former införs. Detta kan drabba industri som är beroende av basprodukter som exempelvis järn, stål och plast.

NÄSTA STEG

- Genomför en kartläggning av er egen sårbarhet för olika typer av attacker och vilka konsekvenser en störning skulle innebära för verksamheten.
- Gör en genomlysning internt kring hur känsliga ni är för handelshinder eller om andra protektionistiska åtgärder skulle uppstå i er bransch eller mot ert företag.
- Gå igenom era leveranskedjor och kartlägg hur känsliga ni är för eventuella störningar. Fundera över om ni kan använda er av flera olika leverantörer för att fördela riskerna.
- Det finns många källor för geopolitik. En av de bättre som är mycket värdefull att följa är:
>> *The Economist*

5. Ekonomi

BAKGRUND:

Finansiell stabilitet innebär enligt **Finansinspektionen** att det finansiella systemet kan upprätthålla sina grundläggande funktioner:

- Att förmedla betalningar
- Att slussa sparande till finansiering
- Att hantera risk
- och att systemet har motståndskraft mot störningar som kan hota dessa funktioner.

Ekonomisk instabilitet innebär alltså motsatsen och mycket ska till för att vi ska nå dit. Därför är benämningen ekonomisk oro lämpligare att använda för att beskriva denna risk även om det naturligtvis finns risk även för instabilitet. Ett annat begrepp kan helt enkelt vara lågkonjunktur som kan ha olika djup och varaktighet.

Lågkonjunkturer kommer cykliskt men periodiciteten kan variera. För att definiera var i en konjunktur man befinner sig brukar man studera hur högt det så kallade resursutnyttjandet är. Man gör en bedömning av vilken BNP-utveckling man skulle kunna ha utan att drabbas av ekonomisk överhettning. Det kallas för potentiell BNP. Genom att jämföra faktisk BNP med den potentiella BNP

får man ett BNP-gap. Är gapet positivt befinner sig ekonomin i högkonjunktur och är det negativt råder lågkonjunktur.

Längden på en lågkonjunktur varierar. Den senaste finanskrisen 2008 varade till 2015, alltså en period om sju år. Den så kallade 90-talskrisen varade mellan 1991 och 1999, alltså i åtta år. Det kan kanske ge en känsla för "normal längd" av en lågkonjunktur.

Att det kanske är dags för en allmän lågkonjunktur – efter att vi nu haft en relativt lång period med börsuppgångar och ökande fastighetspriser – är därför inte osannolikt.

Ökad risk för ekonomisk oro.

En global pandemi har sedan våren 2020 påverkat världsekonomin negativt. Globala leveranskedjor har påverkats och det har förts diskussioner om mindre globalt beroende. Formellt gick Sverige in i lågkonjunktur under pandemin. Läget stabiliserades något under 2021.

När Ryssland inledde sitt anfallskrig mot Ukraina i februari 2022 försämrades läget återigen. Det har medfört högre priser på bland annat olja och gas. Brist på spannmål är en annan effekt. Sanktioner som har införts mot Ryssland slår tillbaka på den europeiska ekonomin och så även Sveriges.

Den ekonomiska oron visar sig på en rad olika sätt just nu. Vi ser en inflation som varit rekordhög under 2022 - en nivå vi inte har sett på många år. Allt ifrån elpriser och matpriser till bensin- och dieselpriser.

Det har lett till att Riksbanken har tvingats att höja reporäntan. En högre reporänta leder i sin tur till att det blir dyrare att låna pengar på banken. Det gäller såväl företag som privatpersoner. För privatpersoner innebär det att lån av större karaktär såsom bostadslån, billån, båtlån och dylikt kommer att bli mer kostsamma och påverka konsumtionsutrymmet. En tänkbar följd av det är att värdet på fastigheter riskerar att minska.

Minskad konsumtion kan leda till att företag går sämre och tvingas skära ner. Det i sin tur kan leda till försämringar på arbetsmarknaden med stigande arbetslöshet och minskad sysselsättning samt att produktionstillväxten dämpas.

Det finns fler saker som just nu är oroväckande för världsekonomin och därigenom för Sveriges ekonomi. Många nämner relationen mellan Kina och USA som en riskfaktor. Det har hittills lett till införandet av tullar. Osäkerhet om vart konflikten ska ta vägen dämpar även förväntningar och investeringar.

Klimathotet har vi levt med i ungefär 50 år. De senaste åren har det blivit mer och mer påtagligt att vi behöver agera. Vi talar alltmer om klimatanpassningen och den börjar nu konkretiseras. Många av de beslut som kommer att fattas framöver riskerar att ha negativa ekonomiska konsekvenser.

Allt detta tillsammans skapar en osäkerhet kring den ekonomiska utvecklingen och det är viktigt att förbereda sig för att det kan vara en tuff period för både näringsliv och privatpersoner som vi behöver ta oss igenom. Ser vi till tidigare lågkonjunkturer finns det risk att den kan bli långvarig.

Dessutom bör man fundera över om det finns risk för att utvecklingen blir riktigt dystert och att ekonomin går in i depression. Det kan vara klokt att, som företagare, tänka tanken och ha idéer om hur man i så fall ska agera.

EXEMPEL PÅ TRENDEN

- Rysslands invasionskrig mot Ukraina som riskerar att bli utdraget med negativa ekonomiska följdverkningar.
- En inflation med prisökningar som påverkar både företag och privatpersoner. Detta bör företagare följa noga.
- Spända relationer mellan USA och Kina som leder till osäkerhet i världsekonomin med tänkbara effekter även på svenska företag.
- En klimatanpassning som kan komma att påverka den ekonomiska utvecklingen.
- Brexit riskerar att påverka svensk ekonomi. Importen från Storbritannien har minskat från omkring 5% 2019 till drygt 3% 2021. Däremot har exporten ökat.
- Risk för att coronapandemin återvänder, eventuellt med mutationer, och fortsätter påverka samhället negativt.
- Den svenska kronan är svagare i en internationell jämförelse.

KONSEKVENSER

- Risk för depression eller en förvärrad situation framöver.
- Kapitaltillgången riskerar att minska på grund av minskad riskbenägenhet. Det kan leda till lägre innovationsgrad och färre startups.
- Ökad risk för efterfrågeminskning. När efterfrågan minskar och antalet företag i branschen är detsamma så ökar konkurrenstrycket - och risken för prissänkning ökar.
- Risk för konkurser i branscher som blir extra exponerade för sämre tider. Särskilt gäller det sällanköpshandeln. Lågprisaktörer i olika branscher kommer däremot sannolikt att gå bättre i dåliga tider.
- Att den svenska kronan just nu är svag gör att det är dyrare att importera, men det kan å andra sidan gynna exporten.

NÄSTA STEG

- Undersök vilka åtgärder ni kan vidta för att mildra konsekvenserna av en ekonomisk nedgång. Våga också tänka tanken att det kan bli en rejäl nedgång och var beredda med åtgärder om det skulle behövas.
- Fundera på om en efterfrågeminskning på nuvarande marknad går att ersätta med inträde eller expansion på nya marknader eller segment.
- Genomför en analys av er nuvarande konkurrenskraft och hur den skulle förändras i en ekonomisk kris. Behöver ni vidta åtgärder, eller skulle ni kunna genomföra förvärv av företag som får problem i en lågkonjunktur?

6. Infrastruktur

BAKGRUND:

Med infrastruktur brukar man avse system och strukturer för att ett modernt samhälle ska fungera. Till dessa hör anläggningar för energiproduktion och distribution, vägar, hamnar, flygplatser, järnvägar, vatten- och avloppssystem och telekommunikationer. Sedan mitten av 1800-talet då industrialiseringen tog fart i Sverige har infrastrukturutbyggnaden spelat en avgörande betydelse för samhällets utveckling och ökat välbefinnande för invånarna. För närvarande står infrastrukturen inför två stora utmaningar: den ska spela en central roll för att uppnå en hållbar samhällsutveckling och den har kommit att uppfattas som alltmer sårbar vilket lett till ökade krav på åtgärder.

Sverige lider sedan länge av en så kallad "infrastrukturskuld". Den gäller i stort sett all infrastruktur såsom energiproduktionen och elnätet, vatten- och avloppssystemen, vägnätet, järnvägar och hamnar.

Investeringsbehoven är omfattande och nuvarande regering har lagt fram förslag på vad som ska göras och vilka investeringar som man vill genomföra. Men det kommer ta tid och det finns en uppenbar risk att andra prioriteringar kommer att göras i skenet av den ekonomiska verklighet landet nu befinner sig i.

Vi ser också en ökad oro för att vi i spåren av klimatförändringar hotas av olika typer av naturfenomen som kan komma att innebära ytterligare påfrestningar på infrastrukturen. Vi är dessutom mitt i en elektrifiering av samhället som kommer ställa krav på att vår infrastruktur inom energiområdet är väl fungerande. Även den industriella utvecklingen i Norrland kommer att ställa nya krav på landets infrastruktur.

Ökad infrastrukturskuld.

Baserat på ovan beskrivna bakgrund kan vi konstatera att vi har en infrastruktur som är sårbar. Utan adekvata investeringar finns en risk att detta problem ökar över tid. Det finns hot och fenomen av olika slag som skulle kunna göra att vår infrastruktur slås ut eller fungerar sämre under perioder. Det kan vara att samhället blir utan el under en period, det kan vara att vattenförsörjningen inte fungerar, det kan vara att järnväg och vägar blir svårframkomliga eller obrukbara vilket kan påverka såväl person- som varutransporter.

Digitaliseringen av samhället fortsätter och allt mer av vårt samhälle blir beroende av elförsörjning, uppkoppling och ett fungerande

internet. Våra arbetsplatser är i stor uträkning helt beroende av att det finns elektricitet och uppkoppling. Om det saknas är det svårt att få en verksamhet att fungera.

Även våra privatliv är i allt högre omfattning beroende av samma sak. Sårbarheten på detta område är mycket påtaglig.

Vi lever i ett alltmer kontantlöst samhälle där exempelvis betalningar i allt större utsträckning är digitala. Skulle tillgången till internet inte fungera eller attacker av olika slag göra att digitala betalningar inte går att genomföra stannar samhället upp.

Vatten- och avloppssystemen är också eftersatta i stor utsträckning. Behovet av färskvatten är fundamentalt för ett samhälle och skulle problem med vattenförsörjningen uppstå blir det snabbt ett allvarligt läge.

Vägar och järnvägar är också i stort behov av att moderniseras. Elbilar är tyngre och sliter mer på vägbanan vilket ökar behovet av investeringar i vägnätet.

För att uppnå målet att allt fler transporter – av både människor och gods – ska ske via järnväg krävs också betydande investeringar och utbyggnad av det befintliga järnvägsnätet.

EXEMPEL PÅ TRENDEN

- Investeringsbehovet för elnäten kommer att ligga runt 670 miljarder kronor fram till 2045. Det är 170 miljarder kronor mer än tidigare prognoser. Det visar en ny analys från Sweco som utförts på uppdrag av Elleviö. Det råder en osäkerhet kring hur dessa investeringar ska finansieras.
- Grundproblemet i järnvägsnätet är kapacitetsbrist. Det är fullt i järnvägssystemet och de stora satsningarna i den av regeringen nyligen beslutade nationella infrastrukturplanen kommer alltför sent. Existerande infrastruktur är sliten och det eftersatta underhållet uppgår till tiotals miljarder.
- V/A systemet är en utmaning framöver, enligt Svenskt Vatten. 40 procent av våra kommuner bedömer att distribution av vatten kan göra det svårt att attrahera vattenintensiva företag framöver. Pär Dalhielm, VD för Svenskt Vatten, anser att det behöver investeras 23 miljarder per år fram till 2040.

KONSEKVENSER

- Att det investerats för lite i elnät och elproduktion kan skapa flera problem framöver. En risk är faktiska elavbrott. Det kan också leda till att priset fluktuerar och under vissa perioder kan bli väldigt dyrt. Konsekvenser som kan påverka näringslivet påtagligt.
- Problem med transporter är något som kan påverka verksamheten för företag. Vi har sett exempel på leveranskedjor som inte fungerar och om vi dessutom skulle få inhemska transport- och logistikproblem så skulle det spå på situationen ytterligare.
- Brist på vatten, oberoende av orsak, kan påverka företag på flera sätt. De som är väldigt vattenberoende kan tvingas etablera sig på platser där tillgången är säkrare. Men även indirekt kan verksamheter påverkas genom att platsen man verkar på kan påverkas negativt.
- Ökad risk för attacker mot bristfälliga infrastrukturer kan få omedelbara konsekvenser som man bör ha beredskap för.

NÄSTA STEG

- Gå igenom vilka infrastrukturer ni är extra känsliga för. Gör en plan för hur ni skulle kunna reducera effekterna av störningar som kan komma att uppstå.
- Undersök om det finns risker för att ni drabbas i andra eller tredje hand om någon av era leverantörer, kunder, samarbetspartners skulle drabbas av problem.
- Kontrollera om det finns det risker i Jönköpingsregionen som gör att ni skulle kunna drabbas av vattenbrist, elbrist, uppkopplingsproblem eller dylikt.

7. Energi

BAKGRUND:

Samhället blir allt mer tekniskt avancerat och därigenom mer elberoende. I Sverige sägs att ett av de första exemplen på elektricitet är när man installerade elektriska båggljuslampor 1876 på sågverket Malma i Hälsingland och Näs i Dalarna. Fördelarna var uppenbara - de tidigare korta arbetsdagarna vintertid kunde nu förlängas och produktiviteten därmed öka rejält. Sveriges första elverk byggdes i Göteborg och öppnade 1884. 1893 fanns det 100 elektriska anläggningar i Sverige. Det var främst inom industrin man använde elektricitet i början.

För hushåll tog det lite tid innan elektriciteten slog igenom. Dock var Sverige ett av de första länder i världen där praktiskt taget alla hushåll var elektrifierade. Under 1960-talet hade de flesta hushåll tvättmaskiner, kylskåp, spisar, dammsugare och strykjärn som drevs med el. Elektrifieringen av samhället har sedan dess fortsatt och vi kan konstatera att beroendet av el har ökat hela tiden med undantag från krigsåren.

Idag är beroendet av elektricitet påtagligt. El behövs för den mesta produktionen inom industrin, livsmedelsbutiker behöver den för att kyla varor, vi behöver den för att genomföra betalningar, sjukhus måste ha den för att fungera, elektrifierade fordon behöver den för att fungera och vi behöver den för de flesta arbeten som är datorbaserade samt för att hålla oss informerade.

Vi kan konstatera att ett samhälle utan fungerande elektricitet inte klarar sig någon längre tid utan att kollapsa.

Det finns en mängd olika energikällor. Exempel på energikällor är uran, kol, olja, vind, strömmande vatten, solstrålning och ved eller annan biomassa. Man delar in energikällor i förnybara och icke förnybara. Till förnybara hör till exempel sol- och vindenergi som inte tar slut. Till icke förnybara källor hör bland annat olja och kol.

En viktig diskussion just nu är hur man ska betrakta kärnkraft. Kriget i Ukraina har aktualiserat kärnkraftsfrågan i såväl Sverige som många andra länder. Uran är inte förnybart men det är fossilfritt. Kärnenergi för dock med sig allvarliga risker vid kärnkraftsolyckor samt att lagring av kärnavfall är kontroversiellt.

I Sverige kommer över hälften av vår energi från förnybara källor och 98 procent är fossilfri. Globalt ser det väldigt annorlunda ut: 80 procent av energitillförseln kommer från fossila bränslen.

Energiproduktion har alltid, i modern tid, varit en viktig fråga för ett samhälle. Och i den situation vi är nu, med energibrist samtidigt som Sverige ska elektrifieras, kommer frågan vara fortsatt viktig.

Ökat elberoende.

Sveriges elanvändning har sedan 1987 inte ökat särskilt mycket. Det beror bland annat på energieffektivisering. Däremot har samhället blivit mer tekniskt avancerat vilket leder till ökad sårbarhet. Som beskrivet ovan elektrifieras allt fler samhällskritiska områden. Allmänt kan man säga att ju mer som går på el desto mer sårbart blir vårt samhälle. Nu när även fordon övergår till eldrift blir också transporter ett problem vid längre elavbrott.

I spåren av den klimatomställning som nu pågår ökar behovet av el successivt. Som ett initiativ för att minska utsläpp av fossila bränslen har regeringen tagit initiativ till att elektrifiera samhället. Man har etablerat Elektrifieringskommissionen som ska ansvara för att driva på denna utveckling. Elektrifieringskommissionen har hittills presenterat 252 initiativ från företag i Sverige som avgett olika löften för att stötta samhällets omställning till el och utfasning av det fossila. Här ser vi exempelvis löften om laddstationer på bensinmackor och

klimatneutrala hamnar. Alla dessa initiativ kommer innebära ökad efterfrågan på el.

Utöver den så kallade elektrifieringen ökar också efterfrågan på el från digitaliseringens serverhallar.

Svenskt Näringsliv har gjort bedömningen att elbehovet kommer att öka med 60 procent till år 2045. Det innebär en ökning av elanvändningen från dagens 126 TWh till 200 TWh. Bedömningen som Svenskt Näringsliv utgått ifrån är följande motiv:

- Klimatomställningen
- Ekonomisk tillväxt
- Energieffektivisering
- Befolkningstillväxt
- Etablering av nya verksamheter, datacenters, batterifabriker mm
- Elektrifiering i transportsektorn

Ett problem som sannolikt kommer uppenbara sig från och till är elbrist och/eller effektbrist. Vid elbrist, såväl kortare som längre, exponeras samhället

snabbt för olika typer av problem. Att till exempel inte ha tillgång till internet leder snabbt till problem som kan orsaka allvarliga problem.

Värt att vara medveten om är att det krävs planerbar elproduktion för att elsystemet ska fungera. Därför finns en begränsning i hur stor del som kan vara vind- och solkraft för att det inte ska bli instabilitet i systemet.

Vi kommer få se energieffektivisering på många olika sätt. Teknikutvecklingen kommer också att vara omfattande framöver. Det gäller såväl elproduktion som distribution. Mikronät och SMR (Small Modular Reactors) är ett par exempel på teknik vi sannolikt har framför oss. Även lagring av el är ett område som är på väg att utvecklas och kan spela en roll framöver. Intresset för att lagra el ökar även bland konsumenter och flera nya tekniker är på gång.

Men: näringslivet måste räkna med en sårbarhet på grund av elberoendet en längre tid framöver.

EXEMPEL PÅ TRENDEN

- 2021 nådde bilar helt eller delvis drivna av el nästan 50 procent av nybilsförsäljningen. Trenden ser ut att bli ännu tydligare framöver.
- Utsläppen från tunga fordon (över 3,5 ton) svarar för omkring en tredjedel av vägtrafikens klimatutsläpp. Riksdagen har beslutat att koldioxidutsläppen från inrikes transporter ska minska med 70 procent till 2030 jämfört med 2010. Målet är att före 2030 ska 50% av nyregistrering av tunga lastbilar vara eldrivna.
- Sverige ska ersätta fossildrivna bränslen i processer inom industrin med el. Regeringen ser det som ett delområde för att nå målet att Sverige ska vara fossilfritt 2045. Ett exempel är **HYBRIT**, ett samarbete mellan **SSAB**, **LKAB** och **Vattenfall** för fossilfri ståltillverkning.

KONSEKVENSER

- Det ökade elberoendet i kombination med produktionsproblem kan leda till krav på energieffektivisering för både privatpersoner och företag framöver.
- Risk för elbrist och effektbrist kan ställa till det för företag framöver. Det är klokt att förbereda sig för det och helt enkelt se till att man har reservkraft att ta till om det skulle inträffa.
- Ett ökat elberoende är detsamma som ökad efterfrågan. Och skulle utbudet av el minska och efterfrågan öka är det naturliga att det leder till ökade elpriser även på lång sikt. Det är klokt att tänka igenom vad det skulle innebära för den verksamhet företaget bedriver.

NÄSTA STEG

- Förbered med idéer för hur ni skulle kunna genomföra åtgärder för energieffektivisering i er verksamhet.
- Undersök hur ert eget elberoende är och hur ni skulle kunna arrangera med reservkraft eller dylikt för att minska er sårbarhet.
- Gör en utredning kring hur ni kan bli mindre påverkade av höga elpriser. Finns det möjlighet att investera i någon form av närproducerad el i form av solceller, vindkraft eller annat? Eller kan ni delta i någon kollektiv satsning i området där ni verkar?

Tack,

Den här rapporten är framtagen inom ramen för projektet Preview, som drivs av Science Park Jönköpings län och finansieras av Region Jönköpings län och Europeiska Regionala Utvecklingsfonden.

Vid frågor om rapporten, kontakta ***hello@sciencepark.se***.

Bilder:

[Unsplash.com](https://unsplash.com)

[Pexels.com](https://pexels.com)

SCIENCE PARK

Pre>iew

MED STÖD AV
REGION JÖNKÖPINGS LÄN

EUROPEISKA
UNIONEN
Europeiska
regionala
utvecklingsfonden